

УДК 336.71

DOI: 10.33990/2070-4038.27.2021.239244

Федець Андрій Володимирович

*аспірант Львівського регіонального інституту державного управління
Національної академії державного управління
при Президентіві України
ORCID: 0000-0003-1769-6967
e-mail: avflviv@gmail.com*

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ЗАКОРДОННОГО ДОСВІДУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ НАДАННЯ ПОСЛУГ З ІНКАСАЦІЇ КОШТІВ ТА ПЕРЕВЕЗЕНЬ ВАЛЮТНИХ ЦІННОСТЕЙ

Розглянуто основні аспекти здійснення операцій з інкасації коштів та перевезення валютних цінностей в Україні та закордоном, а також проведено їх порівняльний аналіз. Виокремлено проблеми, які заважають інкасаційним компаніям ефективно працювати у сфері надання послуг із інкасації коштів та перевезень валютних цінностей. Обґрунтовано необхідність удосконалення механізмів державного регулювання ринку з надання послуг із інкасації коштів та перевезень валютних цінностей в Україні, зокрема з урахуванням інноваційного закордонного досвіду.

Ключові слова: державний регулятор; центральні банки; готівка; ліцензована діяльність; закордонний досвід; підрозділи з інкасації коштів та перевезення валютних цінностей; вогнепальна зброя; СІТ-компанії (Cash-in-Tranzit).

Постановка проблеми. Важливим завданням сучасної науки публічного управління та адміністрування є подальше вдосконалення технологій управління, зокрема прийняття управлінських рішень у банківській діяльності та підвищення їх ефективності й результативності.

Україна впевнено обрала шлях європейської інтеграції, що потребує активної трансформації української моделі управління до рівня європейської моделі публічного управління та адміністрування.

З огляду на це, виникає необхідність у ґрунтовному аналізі моделі управління, властивої країнам Європейського Союзу (далі – ЄС) та пристосуванні до неї національної моделі публічного управління та адміністрування.

Гармонізація законодавства України із законодавством ЄС у банківській сфері, сфері міждержавних перевезень цінностей транспортом та у інших напрямках є одним із ключових пріоритетів Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

Двостороння угода про асоціацію є основою для відносин між Україною і ЄС та дорожньою картою для реформ в Україні, вона передбачає

внесення змін до чинних нормативно-правових актів та розроблення нових із метою наближення законодавства України до права ЄС, відповідно до зобов'язань у рамках Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [1].

Відповідно, науковий інтерес полягає не тільки у вивченні та аналізі банківського законодавства певних країн, але й у питанні адаптації національного законодавства до директив ЄС.

Актуальність удосконалення механізму державного регулювання ринку з надання послуг із інкасації коштів та перевезень валютних цінностей у банківській системі України є незаперечною, здійснення якого має передбачати обов'язкове встановлення реальних вимог та міри відповідальності керівників як окремих фінансових інституцій, так і регуляторних органів.

Вивчення досвіду економічно розвинутих країн, діючих у них механізмів державного регулювання ринку надання послуг із інкасації коштів та перевезення цінностей є вкрай важливим для вирішення викликів, актуальних на сьогодні для банківської системи України.

Низка невирішених проблем, що накопичились на національному ринку надання послуг із інкасації коштів, пов'язаних здебільшого з відсутністю або недосконалістю чинного законодавства, зокрема його ефективної регуляторної функції, потребують ґрунтовного аналізу та вивчення інноваційного закордонного досвіду організації інкасації, його виваженого та вибіркового застосування на українському ринку інкасації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Організація діяльності центральних банків країн світу, їх правове становище, основні функції, порівняльні аспекти, регуляторна діяльність у сфері організації готівкового обігу та інкасації готівки досліджувались у працях Л. Воронової, Д. Гетманцева, В. Кротюка, С. Єгоричева, М. Старинського, П. Мельника, С. Лаптева, І. Заверухи.

Правові проблеми легалізації обігу вогнепальної зброї в Україні вивчали: А. Колосок, П. Мітрухов, П. Фріс, С. Шуміленко та інші. Вивченню правових проблем незаконного поводження зі зброєю присвячені роботи В. Бараняка, В. Меживого, М. Пінчука, Т. Приходько, В. Рибачука, В. Тихого та інших. Однак у зазначених працях не відображаються особливості використання вогнепальної зброї в підрозділах інкасації.

Вітчизняними та закордонними науковцями не приділялася належна увага вивченню та аналізу функціонування існуючої моделі готівкового обігу в Україні, її перевагам, ризикам та недолікам, а також увага щодо ефективного функціонування ринку інкасації коштів та перевезення валютних цінностей у банківській системі України.

Незважаючи на значну кількість наукових публікацій, питання ефективності виконання регуляторних функцій центральними банками та іншими органами публічної влади в банківській системі як складової розвитку системи публічного управління залишається малодослідженим.

Враховуючи вагомість проблеми, існує потреба комплексних досліджень, які стосуються трансформаційних змін, що відбуваються на сьогодні в Національному банку України, встановлення законодавчих засад організації посиленого державного та громадського контролю за його діяльністю.

Виокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Метою статті є аналіз інноваційного закордонного досвіду державного регулювання ринку інкасації коштів та перевезення валютних цінностей у банківській системі України (далі – інкасація коштів) та обґрунтування необхідності його імплементації в Україні.

Важливою проблемою в інкасаційній діяльності залишається також відсутність законодавчого регулювання обігу зброї, зокрема, як зазначає науковець П. Фріс, в Україні відсутній закон про зброю, наявні лише нормативно-правові акти Міністерства внутрішніх справ України, що значно ускладнює регулювання цієї сфери державою [2].

Підрозділи інкасації готівки банківських установ та СІТ-компаній в Україні, окрім Національного банку України та Ощадбанку, не володіють власною нарізною вогнепальною зброєю та облаштованими, відповідно до вимог законодавства, збройовими кімнатами для зберігання зброї та боєприпасів, тому для зменшення ризиків втрати цінностей бригади інкасаторів на маршрутах супроводжують не менше двох працівників охоронних приватних структур, які отримали ліцензії на право володіння вогнепальною зброєю, що, своєю чергою, приблизно на 30% збільшує вартість перевезень цінностей.

Проте на практиці, з метою уникнення збільшення додаткових витрат на інкасацію та користуючись пробілами у чинному законодавстві, інкасаційні компанії намагаються приймати у свій штат працівників, що вже мають у володінні власну вогнепальну зброю, яка видана їм для самозахисту, але аж ніяк не для ведення професійної діяльності. Застосування такої зброї на маршруті у разі нападу може призвести до важких юридичних наслідків для самого власника зброї та інкасаторської компанії.

Відповідно, ще додатковою метою статті є аналіз та вивчення закордонного досвіду легалізації вогнепальної зброї, випадків її використання при інкасації готівки, оцінка наслідків такого запровадження на території України.

Виклад основного матеріалу. Інкасація коштів та перевезення валютних цінностей – це складова частина діючої системи готівкового грошового обігу банківської системи України, яка полягає у збиранні, доставці та переміщенні в установленому порядку транспортними засобами готівкових грошових коштів від підприємств, установ, організацій різних форм власності до банківських установ та у зворотньому напрямку [3].

Іншими словами, інкасація коштів – сукупність процесів обробки готівки (зокрема із застосуванням автоматичних пристроїв), яка здійснюється ліцензованою юридичною особою (банки, СІТ-компанії), що

враховує збір/доставку готівки клієнтів, перевезення готівки, перерахунок та зарахування сум на банківські рахунки підприємств та організацій.

Ринок інкасації коштів та перевезення валютних цінностей (далі – ринок інкасації) є одним із найбільш закритих сегментів банківської системи будь-якої країни загалом. Це стосується як інформаційної складової цього ринку, так і його відкритості до появи на ньому нових учасників, що пояснюється специфікою надання інкасаторських послуг, які потребують найвищої міри конфіденційності та безпеки, з метою збереження життя та здоров'я працівників підрозділів інкасації.

Насправді ризики, пов'язані з транспортуванням великих обсягів готівки, є значними. Фактично у кожній країні ведеться детальна статистика щодо нападів на бригади інкасаторів, але вона звичайно не є загальнодоступною.

Дослідження та аналіз закордонного досвіду в сфері надання послуг із інкасації готівки необхідно проводити для того, щоб з'ясувати, чи покращуються комунікації, управлінський контроль, навчання інкасаторів, як працюють технології відстеження або використання технології IBNS (інтелектуальні системи нейтралізації банкнот, які зафарбовують та знищують викрадену готівку), чи зможуть сучасні технології запобігти пограбуванню та трагічним випадкам [4].

Найпопулярнішим способом оплати за послуги та товари за останні кілька років, відповідно до опитувань, що щорічно проводяться Швейцарським центральним банком, є готівка [5].

Важливим фактором є те, що навіть в умовах поширення пандемії коронавірусу COVID-19 попит на готівкові гроші та готівковий грошовий обіг значно зросли.

Особливою цінністю готівки є те, що вона є зобов'язаннями Центрального банку будь-якої країни, що за своєю суттю є дуже надійно, тоді як безготівкові кошти платежу – це зобов'язання кредитних організацій та інших емітентів.

Для мінімізації ризиків, пов'язаних із забезпеченням потреб національної економіки в готівці та рекордними темпами зростання готівки в обігу, незважаючи на збільшення, загалом, кількості безготівкових платежів під час поширення світової пандемії COVID-19, вирішення проблем ефективного державного регулювання ринку надання послуг з інкасації коштів набувають для України рівня забезпечення національної безпеки країни.

Готівково-грошовий обіг в Україні у 2020 р. характеризувався збільшенням готівки в обігу на 133,4 млрд грн, або на 31,4% (за 2019 р. збільшення готівки в обігу відбулося на 24,9 млрд грн, або на 6,2%) [6].

Інкасація коштів здійснюється в Україні підрозділами інкасації банківських установ та юридичних осіб (інкасаційними СІТ-компаніями), відповідно до вимог нормативно-правових актів Національного банку України.

Функція Національного банку України з організації готівково-грошового обігу передбачає організацію роботи власних грошових сховищ, випуск готівки в обіг та її вилучення з обігу, оброблення та перерахування готівки, перевезення валютних цінностей, підкріплення готівкою банків, їх філій та відділень, приймання готівки від них тощо. Водночас порушення налагодженої системи готівкового обігу в країні може призвести до повної дестабілізації економіки.

Національний банк України як особливий орган державного управління, провідна державна банківська установа, згідно з п. 17 ст. 7 Закону України “Про Національний банк України”, організовує та здійснює інкасацію коштів та перевезення валютних цінностей, видає банківським установам та юридичним особам ліцензії на надання банкам послуг з інкасації, зупиняє, поновлює, відкликає їх та здійснює державний контроль за дотриманням ними правил і порядку проведення операцій з інкасації коштів [7].

Національний банк України здійснює регуляторну діяльність відповідно до вимог Закону України “Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності” [8].

Нещодавно Національний банк України дозволив займатись інкасацією коштів не тільки банкам, але й небанківським установам (інкасаторським СІТ-компаніям). Таким чином, державний регулятор намагався використовувати досвід Євросоюзу та інших країн, у яких для надання таких послуг використовуються приватні інкасаційні Cash-in-Transit компанії (СІТ). Відтоді Національний банк України видав вже 11 таких ліцензій, зокрема надав дозвіл деяким із них займатись не тільки інкасацією коштів, а й обробленням та зберіганням готівки, тобто виконувати функції готівкових касових центрів.

Для виконання таких функцій СІТ-компанії повинні мати навчений персонал, сертифікований касовий центр, панцерований автотранспорт, вогнепальну зброю або охоронників, які мають право надавати послуги з охорони майна та фізичних осіб, технічні засоби захисту цінностей та страхування ризиків [9].

Відповідно, на сьогодні, інкасація коштів – це досить дорога послуга, насамперед для невеликих банків, тому банківські установи намагаються мінімізувати свої витрати. Проте практика роботи таких компаній не завжди позитивна, ніхто не застрахований від ризиків втрати цінностей через низку факторів, що властиві таким компаніям, зокрема ризики, які виникають при банкрутстві або ліквідації інкасаторських компаній.

До розпаду колишнього Союзу Радянських Соціалістичних Республік (далі – СРСР) надання інкасаторських послуг в Україні було монополією держави та здійснювалось республіканським управлінням інкасації, що належало до складу Всесоюзного госпрозрахункового об'єднання інкасації при Держбанку СРСР.

Після здобуття незалежності в Україні, як і у більшості республік, що утворились на території колишнього ССРСР, на ринку надання послуг із

інкасації діяли великі інкасаційні організації, створені на базі колишніх республіканських управлінь інкасації.

З активним розвитком банківських систем країн, почали створюватись комерційні підрозділи інкасації, які використовувались комерційними банками для забезпечення внутрішньобанківських перевезень готівки та для надання послуг іншим банкам та підприємствам.

Аналіз діяльності суб'єктів із надання інкасаторських послуг у сучасних пострадянських республіках відображає таке:

1) інкасація та перевезення валютних цінностей належить до переліку банківських операцій у більшості пострадянських країн, відповідно діяльність інкасаційних компаній регулюється нормативно-правовими актами центральних банків цих країн;

2) інкасаторські компанії надають стандартні послуги з інкасації готівкових коштів від підприємств та організацій різної форми власності до банків, перевезення цінностей від центральних банків до банківських установ та у зворотньому напрямку, міжміські перевезення цінностей, обслуговування банкоматів, пунктів обміну валют, різноманітних програмно-технічних комплексів самообслуговування;

3) при центральних банках республік залишились та успішно функціонують інкасаційні підрозділи, які, окрім проведення внутрішньосистемних банківських перевезень цінностей, забезпечують стабільну присутність держави на ринку надання послуг із інкасації коштів та перевезень валютних цінностей.

У низці пострадянських країн, в Україні, зокрема, питання діяльності інкасаційних компаній на ринку інкасації коштів та перевезення валютних цінностей законодавчо належно не врегульовано, для забезпечення повною мірою прав, обов'язків, безпеки та відповідальності усіх учасників цієї сфери надання послуг.

Інкасація коштів ніколи не була особливо прибутковою діяльністю; для підрозділів інкасації будь-якої країни, поряд із витратами на персонал та транспортні витрати, дуже витратною статтею кошторису є забезпечення належної безпеки перевезень готівки.

З огляду на це, існує невідкладна необхідність у прийнятті законів про інкасацію коштів та перевезення валютних цінностей та про вогнепальну зброю, які б визначили основні засади, принципи, форми здійснення діяльності в галузі надання інкасаторських послуг, встановили однакові умови, права, обов'язки та відповідальність усіх учасників інкасаційного ринку, з метою підвищення їх надійності, безпеки та ефективності діяльності.

Так, для порівняння, при центральному банку Вірменії, створено державну інкасаційну компанію, яка має свої відокремлені територіальні підрозділи, які надають послуги з інкасації коштів та перевезення цінностей банківським установам та підприємствам всієї країни. Інкасаційна діяльність у Вірменії регулюється Законом республіки Вірменії "Про інкасацію",

прийнятим ще у 2004 р., та здійснюється на підставі ліцензії, виданої Центральним банком Вірменії відповідно до Закону “Про ліцензування” [10].

У білоруському законодавстві, на відміну від українського, розрізняють поняття інкасації коштів та перевезення цінностей. Це два різні види діяльності, на здійснення кожного з них потрібно отримання окремого дозволу-ліцензії. Видавати такі ліцензії уповноважений Національний банк Республіки Білорусь.

Національний банк Республіки Білорусь безпосередньо сам виконує функції з організації інкасації та перевезення грошових коштів та інших цінностей у державі. На сьогодні правом проведення інкасації коштів та перевезення цінностей наділені, окрім самого Національного банку Республіки Білорусь, ще 4 інші банки. Ще 15 банків мають тільки право на проведення перевезення цінностей. Такі перевезення здебільшого є внутрішньосистемними та не надаються як послуги іншим банкам та організаціям.

Загалом, Національний банк Республіки Білорусь, ВАТ, “АСБ Беларусбанк” та ВАТ “Белагропромбанк” займають приблизно 30% ринку з надання послуг з інкасації та перевезення цінностей [11].

Національний банк Республіки Білорусь у грудні 2020 р. затвердив нову інструкцію з організації та здійснення інкасації та перевезення цінностей, якою встановлюються вимоги до процесу організації та здійснення інкасації готівкових коштів між банками і небанківськими кредитно-фінансовими організаціями а також дотримання вимог законодавства щодо використання зброї та боєприпасів підрозділами інкасації [12].

У країнах ЄС послуги з інкасації та перевезення валютних цінностей надаються державними та приватними підприємствами. У багатьох країнах ЄС відсутнє юридичне визначення поняття інкасації. Здебільшого інкасація підпадає під загальне законодавство про основи безпеки, окрім Австрії та Німеччини, які регулюють таку діяльність через професійні організації, страхові та колективні договори.

Такі країни, як Бельгія, Франція, Італія, Іспанія, Нідерланди, мають окреме визначення поняття інкасації у своєму законодавстві. Загалом, інкасацією коштів вважається “професійна діяльність від імені третьої особи, по відношенню до перевезення товарів високої вартості”. У більшості країн ЄС для ведення інкасаційного бізнесу потрібна спеціальна ліцензія.

В Євросоюзі застосовується практика ліцензування юридичних осіб, що діють на ринку інкасаційних послуг, із обов’язковою підконтрольністю їх діяльності державним органам або центральним банкам країн.

Найбільш жорсткі вимоги до організації та проведення інкасації висуваються у Німеччині, де необхідна ліцензія, заснована на торговому законодавстві, Промисловому кодексі та Законі “Про кредитні системи Німеччини”. У Німеччині недотримання професійних стандартів чи існуючих нормативних актів здебільшого призводить до значного збільшення страхового збору при проведенні операцій з інкасації.

У деяких країнах ЄС компаніям, що здійснюють інкасаторську діяльність потрібно придбати певний тип ліцензії. Існують три типи ліцензування на основі комерційного і корпоративного законодавства, транспортного законодавства та законодавства про безпеку.

Ліцензії видаються органами ліцензування, здебільшого міністерством юстиції, міністерством внутрішніх справ або поліцейськими органами влади на термін від 3 до 5 років. Державний контроль за інкасаційними організаціями з боку державних органів дуже жорсткий, насамперед у Німеччині, недотримання ліцензійних вимог може спричинити численні санкції, включно з відкликанням ліцензії.

В усіх країнах ЄС діє встановлена регулятором обов'язкова вимога щодо перевезення валютних цінностей тільки з використанням панцерованих автомобілів.

Існує певна кількість нормативно-правових актів, що вимагають неухильного їх дотримання від організацій, які надають послуги з перевезення цінностей, із мінімальними вимогами до інкасаторів, панцерованого автотранспорту, зброї, засобів захисту, максимальної суми готівки, що перевозиться, страхування вантажу [13].

Таким чином, можна зазначити що у ЄС, у питаннях організації інкасації коштів та перевезення валютних цінностей немає окремо прийнятого регулюючого законодавчого акту.

На сьогодні п'ять закордонних глобальних СІТ-компаній займають майже 60% світового ринку СІТ із надання послуг із інкасації коштів та обробки готівки, а саме:

- Brinks (США) – 23%;
- G4S (Англія) – 15%;
- Loomis (Швеція) – 12%;
- Prosegur (Іспанія) – 7%;
- Garda (Канада) – 4%;
- GSLS – 0,01%;
- інші регіональні незалежні компанії – 39% [14].

У Канаді на ринку інкасації домінують три найбільші світові СІТ-компанії: Brink's, G4S та GardaWorld. GardaWorld була створена понад чверть століття тому та є найбільшою приватною компанією в галузі забезпечення безпеки, зокрема надання послуг інкасації коштів. Штат компанії перевищує 102 тис. працівників, які працюють в 45 країнах світу [15].

У США і Європі більшість інкасаторських компаній виникли з приватних охоронних підприємств. Найбільші у світі учасники на ринку інкасації: американська Brink's, британська G4S, шведсько-американська Loomis. Із них тільки Loomis спеціалізується винятково на перевезеннях та інкасації готівки, але і вона створювалася спочатку як підрозділ найстарішої security-компанії Швеції – Securitas.

Американська Brink's у 2008 р. відділилася від компанії Brink's Home Security, яка спеціалізувалася на наданні охоронних послуг для банків та

послуг інкасації. Brink's – це компанія, яка присутня в понад 100 країнах світу з персоналом чисельністю приблизно 134 тис. працівників. Brink's здійснює перевезення готівки та інших вантажів між підрозділами кредитних організацій винятково на панцерованому інкасаційному автотранспорті. Безпека маршрутів забезпечується збройним супроводженням, прикриття якому забезпечують групи швидкого реагування.

Brink's здійснює перевезення касет для завантаження/розвантаження банкоматів. Надає послуги з базового технічного обслуговування програмно-технічного комплексу (далі – ПТК), враховуючи заміну журнальної стрічки, заміну чекової стрічки. Обслуговування кожного ПТК супроводжується процесом відеофіксації за допомогою спеціальних пристроїв, архівні записи зберігаються на серверах компанії [16].

Створена в 2004 р. у Лондоні за участю датської фірми Group 4 Falck, G4S на сьогодні є найбільшим учасником інкасаторського ринку. У компанії відкриті представництва в 85 країнах світу та працює приблизно 533 тис. працівників. Це третій за величиною приватний роботодавець світу і найбільший приватний роботодавець у Європі і Африці. В Україні компанія G4S працює з 1992 р., проте спеціалізується переважно тільки на транзиті, супроводі цінних вантажів та наданні охоронних послуг.

Компанія пропонує низку сучасних інноваційних технологічних рішень із обробки готівки для банків та перевезення цінностей [17].

Міжнародна компанія з обробки готівки та інкасації коштів Loomis заснована в 1925 р. На сьогодні Loomis базується в Стокгольмі та веде бізнес в Європі та США.

Loomis пропонує послуги з переказу грошей, аналізу, планування та управління готівкою для банків та роздрібної торгівлі. Понад 6000 безпечних транспортних засобів щодня збирають та доставляють готівку між магазинами, банками, депозитними скриньками та банкоматами. Loomis має 200 касових центрів обробки готівки, оснащених найсучаснішими технологіями для підрахунку, автентифікації та перевірки якості банкнот і монет, де щоденно обробляється до 50 млн банкнот [18].

Ще одна інкасаторська компанія Prosegur була заснована в 1976 р. в Іспанії. Prosegur займає на ринку інкасації та обробки готівки лідируючі позиції в багатьох країнах світу, зокрема на бразильському ринку. Починала свою діяльність з Іспанії, Португалії та Латинської Америки, але з того часу поширилася на інші частини Європи і Азії.

На сучасному етапі у Prosegur працює команда з 150 000 співробітників у понад 400 офісах у Європі (Франція, Німеччина, Люксембург, Іспанія та Португалія), Латинській Америці (Аргентина, Бразилія, Чилі, Колумбія, Мексика, Парагвай, Перу та Уругвай) та Азії (Китай, Індія та Сінгапур). Автопарк компанії налічує 1650 інкасаційних автомобілів, 96% із яких – це панцеровані автомобілі відомої марки Mercedes-Benz [19].

Для всіх компаній, що працюють у сфері надання послуг інкасації коштів та перевезення валютних цінностей, питання безпеки є критично

важливим при проведенні інкасаційних операцій та розвитку відносин із клієнтами.

Питання ефективності державного регулювання ринку інкасації коштів та перевезення валютних цінностей є особливим фактором, оскільки існує прямий зв'язок між кількістю нападів на інкасаторів та використанням або невикористанням зброї на маршрутах.

У шести країнах ЄС (Данія, Ірландія, Греція, Швеція, Великобританія і Нідерланди) наявність вогнепальної зброї при інкасації заборонена. У Бельгії Німеччині, Франції, Італії, Люксембурзі та Іспанії наявність зброї під час виконання професійних обов'язків з інкасації коштів обов'язкова.

Австрія і Фінляндія дозволяють використання зброї при інкасації за дотримання певних вимог; володіння зброєю зазвичай обмежується легкою ручною зброєю, за винятком Франції та Іспанії, де в середині інкасаторської машини можна зберігати дробовик. Більшість членів бригад інкасаторів панцерованих машин носять уніформу, куленепробивні жилети та протигази.

Великобританія, одна з шести країн ЄС, яка відмовилась від використання зброї на маршрутах інкасації, проте у 2017 р., згідно з статистикою, там відбулось понад двісті нападів на автомобілі інкасаторів під час інкасації готівки. На відміну від них, у тому ж році на іспанському ринку інкасації було зафіксовано лише два таких випадки.

Згідно з останніми даними Європейської асоціації транспортного забезпечення безпеки – ESTA, в Іспанії у 2017 р. відбулося тільки 0,5% нападів у Європі. Це робить операції з перевезення готівки на цьому ринку одними з найбезпечніших на континенті. Іспанська модель збереження та транспортування цінностей стала міжнародним еталоном та орієнтиром для розробки нормативної бази на інших ринках.

Таким чином, можна зробити висновок, як ефективне регулювання законодавства покращує умови безпеки роботи інкасаційних компаній, де предметом регулювання є такі питання, як використання вогнепальної зброї, клас панцерування оперативного автотранспорту, чисельний склад бригади інкасаторів, страхування життя працівників та готівки, що перевозиться.

Насправді в Латинській Америці застосовуються норми, подібні до норм на іспанському ринку інкасації, та, незважаючи на діяльність у середовищі з високим рівнем злочинності, кількість нападів на транспортні засоби схожа на кількість нападів на транспортні засоби в Європі, за винятком лише Бразилії та Колумбії.

Зрештою, іспанський приклад показує нам, як поєднанням дії закону та забезпечення постійного навчання і підвищення кваліфікації персоналу можна досягти рівня безпеки на інкасаційних маршрутах, якого немає на подібних ринках [20].

Огляд законодавства різних країн вказує на низку дієвих прикладів впровадженого регулювання використання панцерованих автомобілів на ринку інкасації, зокрема:

1) у Сполучених Штатах Америки діє Закон “Про взаємність панцерованих автомобілів”, що передбачає міждержавне визнання ліцензування та мінімальну стандартну підготовку;

2) у 2011 р. Європейським Парламентом було введено в дію Положення (Регламент 1214/2011), що регулює професійну транскордонну діяльність транспортування євро готівкою автомобільним транспортом між державами-членами Євросоюзу. Регламент встановлює нові мінімальні технічні вимоги до панцерування інкасаційних автомобілів, рівні балістичного опору та обладнання безпеки.

Відсутність такого регулювання та суперечлива практика були причиною масового використання непанцерованих автотранспортних засобів на маршрутах інкасації коштів, що було у свій час наслідком великої кількості нападів та збройних пограбувань бригад інкасаторів.

Доцільно зазначити, що в Україні з 1 січня 2020 р. заборонено використання на маршрутах інкасації коштів оперативного автотранспорту, панцерованого за 1-м та 2-м класами захисту, а дозволено тільки панцерованого за 3-м класом захисту, який, на відміну від 1-го та 2-го класів, забезпечує надійніший захист від автоматичної вогнепальної зброї [21].

Однак у травні 2020 р. рішенням регулятора, шляхом внесення змін у нормативно-правові акти з питань інкасації, було дозволено використовувати на маршрутах інкасації непанцерований транспорт за умови перевезення певної незначної суми цінностей та використання спеціальної системи безпечного транспортування валютних цінностей, що у будь-якому випадку збільшило професійні ризики.

При цьому регулятор посилався на успішний закордонний досвід, який, як ми бачимо, є надзвичайно ризикованим для українського ринку інкасації, насамперед в умовах продовження військових дій на нашій території.

Безпечна інкасація коштів багато в чому залежить від максимально швидкого, без затримок, безпечного проїзду автомобільними шляхами.

У 2011 р. у ЄС була ухвалена Біла книга Європейської Комісії “План розвитку єдиного європейського транспортного простору на шляху до конкурентоспроможної та ресурсоефективної транспортної системи”, у якій чітко та зрозуміло визначені дуже амбітні завдання ЄС на 2030 і 2050 рр.

Серед них – зменшити практично до нуля смертність на дорогах ЄС, вантажні перевезення на короткі та середні відстані (менше приблизно 300 км) визнано економічно доцільно виконувати переважно вантажівками [22].

Окрім заохочення альтернативних транспортних рішень (залізничний, водний транспорт), передбачено підвищувати ефективність вантажних автомобілів шляхом розробки та впровадження нових двигунів (зокрема електродвигунів) та екологічно чистішого палива, використання інтелектуальних транспортних систем та подальших заходів для підвищення ринкових механізмів.

Україна має реформувати систему транспорту, щоб отримати доступ до ринку залізничних, автомобільних річкових та авіа перевезень ЄС та до фінансових ресурсів для будівництва якісної та безпечної інфраструктури.

Національна транспортна стратегія на період до 2030 р. “Drive Ukraine 2030” та прийнятий Урядом України План заходів з її реалізації визначають розвиток транспортної галузі на найближчі роки, встановлюють конкретні етапи та терміни виконання заходів, необхідні для забезпечення ефективної діяльності та комплексного розвитку галузі загалом.

Документ було розроблено за підтримки представництва ЄС в Україні, що відображає реалізацію євроінтеграційних зобов'язань України в галузі транспорту [23].

Висновки і перспективи подальших розвідок. З огляду на вище зазначення, закордонні головні гравці ринку інкасації та обробки готівки – це великі транснаціональні компанії з диверсифікованим бізнесом, які працюють у сферах перевезень, поштових відправлень та охорони. Знижуючи операційні витрати на уніфікацію та автоматизацію процесів, вони залишаються конкурентоспроможними на світових ринках. Закордонний досвід засвідчує, що для того, щоб операції з інкасації коштів та перевезення валютних цінностей були високоприбутковими, потрібно розвивати широку мережу клієнтів та охоплювати великий сектор ринку інкасації.

На жаль, на українському ринку інкасаційних послуг відомі світові інкасаційні СІТ-компанії відсутні, тому українським банкам та юридичним особам доводиться співпрацювати з локальними СІТ-компаніями, статутний капітал яких у деяких випадках може бути суттєво меншим від суми проінкасованої готівки.

Сучасне функціонування банківської системи України, адаптація банківського законодавства до вимог ЄС, світової банківської системи, налагодження ефективної банківської діяльності багато в чому залежать від стабільного функціонування ринку інкасації коштів та перевезень цінностей.

Для ефективного регулювання українського ринку інкасації та перевезення цінностей державний регулятор в особі Національного банку України повинен, використовуючи сучасний світовий досвід, забезпечити та створити належні умови для присутності на ньому та функціонування великих закордонних СІТ-компаній. Доцільно об'єднати всі підрозділи інкасації банків України в окрему інкасаційну структуру на базі Центрального сховища Національного банку України.

Це дасть змогу забезпечити рівні конкурентні умови функціонування інкасаційних компаній на ринку готівки, створити умови для формування ринкових тарифів на послуги з інкасації коштів та перевезення цінностей через створення однакових принципів, рівних вимог та умов до усіх учасників ринку, уникнути цінового демпінгу.

Перекладання постійно зростаючих витрат обробки готівки в Україні тільки на уповноважені банки може призвести до зростання операційних витрат таких банків. Як наслідок, це може негативно позначитися на

зацікавленості участі уповноважених банків у такому статусі та завдати шкоди кінцевим споживачам.

При вивченні питання оптимізації державного впливу на ринок послуг із інкасації коштів і перевезень валютних цінностей в Україні та механізмів його регулювання необхідно керуватись не тільки сучасним закордонним досвідом, який може просто не враховувати сучасні реалії, зокрема високі ризики нападу на інкасаторів та втрату цінностей у державі, в якій вже восьмий рік триває війна, але й використовувати багаторічний український досвід, створювати нові та ефективні управлінські продукти.

Відповідно до вищезазначеного, для ефективного функціонування українського ринку інкасації коштів та збалансованої регуляторної політики держави пропонуємо внести відповідні зміни та доповнення до Законів України “Про банки та банківську діяльність”, “Про Національний банк України”. Необхідно також ініціювати розробку та прийняття законів про інкасацію коштів та перевезення валютних цінностей та про вогнепальну зброю, що забезпечить рівні конкурентні умови функціонування на інкасаційному ринку всім його учасникам, надійну охорону праці, соціальні гарантії та права працівників підрозділів інкасації.

Список використаної літератури

1. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом від 16.09.2014 р. URL : <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/ugoda-pro-asociaciyu/00ukraine-euassociationagreementbody.pdf> (дата звернення: 06.04.2021).

2. Фріс П. Л. Право громадян на зброю – “PRO ET CONTRA” // Наше право. 2015. № 5. С. 77—84.

3. Інструкція з організації перевезення валютних цінностей та інкасації коштів у банківських установах в Україні : затверджена Постановою Правління Національного банку України № 29 від 31.03.2017 р. (зі змінами). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0029500-17?lang=uk> (дата звернення: 06.04.2021).

4. IBNS (Інтелектуальні системи нейтралізації банкнот). URL : https://en.wikipedia.org/wiki/Intelligent_banknote_neutralisation_system (дата звернення: 06.04.2021).

5. Swiss National Bank. URL : https://www.snb.ch/en/iabout/paytrans/paytrans_surveys/id/paytrans_survey_2020 (date of using: 06.04.2021).

6. Finbalance. URL : <http://finbalance.com.ua/news/nbu-khoch-obsyah-hotivki-zris-na-tretinu--chastka-v-hroshoviy-masi-mayzhe-ne-zminilasya> (date of using: звернення: 06.05.2021).

7. Про Національний банк України : Закон України № 679-XIV від 20.05.1999 р. : затверджений Постановою Верховної Ради України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14> (дата звернення: 06.04.2021).

8. Національний банк України. URL : <https://bank.gov.ua/ua/regulatory-activity> (дата звернення: 06.04.2021).

9. Положення про порядок видачі юридичним особам ліцензії на надання банкам послуг з інкасації : затверджене Постановою Правління Національного банку України № 926 від 24.12.2015 р. URL : <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=25554842> (дата звернення: 06.04.2021).

10. Центральний банк республіки Вірменія. URL : <https://www.cba.am/EN/SitePages/lalaws.aspx> (дата звернення: 06.04.2021).

11. Центральний банк республіки Білорусь. URL : <https://www.nbrb.by/> (дата звернення: 06.04.2021).

12. Национальный реестр правовых актов Республики Беларусь. URL : <https://pravo.by/document/?guid=12551&p0=B22036193&p1=1&p5=0> (дата звернення: 06.04.2021).

13. Порівняльний огляд законодавства управління готівкою в транзиті приватної галузі у 15 членах ЄС. URL : <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?mode=dsw&docId=11197&langId=en> (дата звернення: 06.04.2021).

14. URL : <https://en.wikipedia.org/wiki/Cash-in-transit> (дата звернення: 06.04.2021).

15. Unifor, Armed and Safe. URL : https://www.unifor.org/sites/default/files/attachments/armoured_car_doc_eng.pdf (date of using: 06.04.2021).

16. Компанія Brink's. URL : <https://us.brinks.com/> (дата звернення: 06.04.2021).

17. Компанія G4S. URL : <https://www.g4s.com/> (дата звернення: 06.04.2021).

18. Компанія Loomis. URL : <https://www.loomis.us/> (дата звернення: 06.04.2021).

19. Компанія Prosegur. URL : <https://www.prosegur.com/en> (дата звернення: 06.04.2021).

20. The International Security Ligue. URL : <https://www.security-ligue.org/ligazette-no-26/demanding-legislation-to-guarantee-safe-perations-in-cash-in-transit> (date of using: 06.04.2021).

21. Положення про порядок видачі юридичним особам ліцензії на надання банкам послуг з інкасації...

22. План розвитку єдиного європейського транспортного простору на шляху до конкурентоспроможної та ресурсоефективної транспортної системи : Біла книга Європейської Комісії. URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52011DC0144> (дата звернення: 06.04.2021).

23. Про схвалення Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України № 430-р від 30.05.2018 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/430-2018-%D1%80#Text> (дата звернення: 06.04.2021).

Статтю подано: 12.04.2021

Статтю схвалено: 31.05.2021

Fedets Andrii Volodymyrovych

*post-graduate student of the Lviv Regional Institute
of Public Administration of the National Academy of Public Administration
under the President of Ukraine
ORCID: 0000-0003-1769-6967
e-mail: avflviv@gmail.com*

**THE MAIN ASPECTS OF FOREIGN EXPERIENCE OF STATE
REGULATION OF THE MARKET FOR THE PROVISION OF SERVICES
FOR THE COLLECTION OF FUNDS AND TRANSPORTATION
OF CURRENCY VALUABLES**

Problem setting. One of the most important tasks of modern science of public management and administration is the further improvement of management technologies, management decisions in banking in particular and the increase of their efficiency and effectiveness.

Accordingly, the scientific interest is not only in the study and the analysis of banking legislation of certain countries, but in the adaptation of national legislation to the directives of the European Union.

The urgency of improving the mechanism of state regulation of the market for the provision of services for the collection of funds and transportation of currency valuables in the banking system of Ukraine is undeniable, the implementation of which should include the mandatory establishment of real requirements and measures of responsibility of managers of both individual financial institutions and regulatory bodies.

Recent research and publications analysis. The organization of central banks of the world, their legal status, main functions, comparative aspects, regulatory activities in the field of the organization of cash circulation and cash collection were studied in the works of L. Voronova, D. Hetmantsev, V. Krotyuk, S. Yehorychev, M. Starynsky, P. Melnyk, S. Laptev, I. Zaverukha.

Legal problems of legalization of firearms circulation in Ukraine were studied by A. Kolosok, P. Mitrukhov, P. Fries, S. Shumilenko and others. The works of V. Baranyak, V. Mezhyvy, M. Pinchuk, T. Pryhodko, V. Rybachuk, B. Tychy, etc. are devoted to the study of legal problems of illegal handling of weapons. However, these works do not reflect the peculiarities of the use of firearms in subdivisions of collection of funds.

Native and foreign scholars generally have not paid due attention to the study and the analysis of the existing model of cash circulation in Ukraine, its advantages, risks and disadvantages as well as the effective functioning of the market of collection of funds and transportation of currency valuables in the banking system of Ukraine.

Highlighting previously unsettled parts of the general problem. The purpose of this article is to analyze the innovative foreign experience of state regulation of the market of collection of funds and transportation of currency

valuables in the banking system of Ukraine (hereinafter – collection of funds) and to justify the need for its implementation in Ukraine.

Another important problem in collection activities is the lack of legislative regulation of firearms trafficking as there is no law on weapons in Ukraine, there are only regulations of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, which greatly complicates its regulation by the state according to P. Fries.

Paper main body. The market of collection of funds and transportation of currency valuables (hereinafter – the market of collection) is one of the most closed segments of the banking system of any country as a whole. The most popular way to pay for services and goods during the last few years, according to annual surveys conducted by the Swiss central bank, is cash.

The important factor is that even with the spread of the COVID-19 coronavirus pandemic, the demand for cash and cash flow has increased significantly. The National Bank of Ukraine carries out regulatory activities in accordance with the requirements of the Law of Ukraine “On Principles of State Regulatory Policy in the Field of Economic Activity”.

Collection of funds has never been a particularly profitable activity, for the subdivisions of collection of any country along with the staff and transportation costs, that is why to ensure the proper security of cash transportation is a very costly item of the estimate.

In this regard, there is an urgent need for the adoption of the Law of Ukraine “On collection of funds and transportation of currency valuables” and “On firearms”, which would define the basic foundations, principles, forms of activities in the field of collection services, rights, duties and responsibilities of all participants in the collection market, in order to increase their reliability, safety and efficiency.

In the countries of the European Union (EU), services for the collection and transportation of currency valuables are provided by public and private enterprises. In many EU countries there is no legal definition of the concept “collection”. In most cases, collection falls under the general legislation on the basics of security, except for Austria and Germany, which regulate such activities through professional organizations, insurance and collective agreements.

Today, five foreign global CIT companies account for almost 60% of the global CIT market for cash collection and cash handling services. They are:

- Brinks (USA) – 23%;
- G4S (England) – 15%;
- Loomis (Sweden) – 12%;
- Prosegur (Spain) – 7%;
- Garda (Canada) – 4%;
- GSLS – 0.01%;
- other regional independent companies – 39%.

In six EU countries (Denmark, Ireland, Greece, Sweden, Great Britain and the Netherlands) the presence of firearms during collection of funds is prohibited. In Belgium, Germany, France, Italy, Luxembourg and Spain, the presence of a weapon in the performance of professional collection duties is mandatory.

Safe collection of funds largely depends on the fast, without delays, safe travel by road. Ukraine needs to reform its transport system to gain access to the European Union's rail, road, river and air transport markets and to financial resources for building safe infrastructure of high quality.

Conclusions of the research and prospects for further studies. Unfortunately, there are no well-known world CIT collection companies in the Ukrainian market of collection services and therefore Ukrainian banks and legal entities have to deal with local CIT companies, the authorized capital of which in some cases may be significantly less than the amount of the collected cash.

In accordance with the mentioned above, for the effective functioning of the Ukrainian market of collection of funds and a balanced regulatory policy of the state, we suggest making appropriate changes and additions to the Laws of Ukraine on "Banks and Banking", "National Bank of Ukraine".

To initiate the development and adoption of the Laws of Ukraine "On Collection and Transportation of Currency Valuables" and "On Firearms" which will ensure equal competitive conditions in the collection market for all its participants, reliable labor protection, social guarantees and rights of employees of collection divisions.

Key words: state regulator; central banks; cash; licensed activity; foreign experience; subdivision of collection of funds and transportation of currency valuables; firearms; CIT-companies (Cash-in-Tranzit).

References

1. Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta Yevropeiskym Soiuzom. (2014). URL : <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/ugoda-pro-asociaciyu/00ukraine-euassociationagreementbody.pdf> [in Ukrainian].
2. Fris, P. L. (2015). Pravo hromadian na zbroiu – "PRO ET CONTRA". *Nashe pravo*, № 5, pp. 77-84 [in Ukrainian].
3. Instruktsiia z orhanizatsii perevezennia valiutnykh tsinnosti ta inkasatsii koshtiv u bankivskykh ustanovakh v Ukraini. (2017). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0029500-17?lang=uk> [in Ukrainian].
4. *IBNS (Intelektualni systemy neitralizatsii banknot)*. (2021). URL : https://en.wikipedia.org/wiki/Intelligent_banknote_neutralisation_system [in Ukrainian].
5. *Swiss National Bank*. (2020). URL : https://www.snb.ch/en/i/about/paytrans/paytrans_surveys/id/paytrans_survey_2020.
6. *Finbalance*. (2021). URL : <http://finbalance.com.ua/news/mbu-khoch-obsyah-hotivki-zris-na-tretinu--chastka-v-hroshoviy-masi-mayzhe-ne-zminilasya>.
7. Pro Natsionalnyi bank Ukrainy. (1999). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14> [in Ukrainian].
8. *Natsionalnyi bank Ukrainy*. (2021). URL : <https://bank.gov.ua/ua/regulatory-activity> [in Ukrainian].
9. *Polozhennia pro poriadok vydachi yurydychnym osobam litsenzii na nadannia bankam posluh z inkasatsii*. (2015). URL : <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=25554842> [in Ukrainian].

10. *Tsentralnyi bank respubliky Virmeniia.* (2021). URL : <https://www.cba.am/EN/SitePages/lalaws.aspx> [in Ukrainian].
11. *Tsentralnyi bank respubliky Bilorus.* (2021). URL : <https://www.nbrb.by> [in Ukrainian].
12. *Natsyonalnyi reestr pravovykh aktov Respublyky Belarus.* (2021). URL : <https://pravo.by/document/?guid=12551&p0=B22036193&p1=1&p5=0> [in Ukrainian].
13. *Porivnialnyi ohliad zakonodavstva upravlinnia hotivkoiu v tranzyti pryvatnoi haluzi u 15 chlenakh YeS.* (2021). URL : <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?mode=dsw&docId=11197&langId=en> [in Russian].
14. URL : <https://en.wikipedia.org/wiki/Cash-in-transit>.
15. *Unifor, Armed and Safe.* (2021). URL : https://www.unifor.org/sites/default/files/attachments/armoured_car_doc_eng.pdf [in Ukrainian].
16. *Kompaniia Brinks.* (2021). URL : <https://us.brinks.com> [in Ukrainian].
17. *Kompaniia G4S.* (2021). URL : <https://www.g4s.com> [in Ukrainian].
18. *Kompaniia Loomis.* (2021). URL: <https://www.loomis.us> [in Ukrainian].
19. *Kompaniia Prosegur.* (2021). URL : <https://www.prosegur.com/en> [in Ukrainian].
20. *The International Security Ligue.* (2021). URL : <https://www.security-ligue.org/ligazette-no-26/demanding-legislation-to-guarantee-safe-perations-in-cash-in-transit>.
21. *Polozhennia pro poriadok vydachi yurydychnym osobam litsenzii na nadannia bankam posluh z inkasatsii...*
22. *Plan rozvytku yedynoho yevropeiskoho transportnoho prostoru na shliakhu do konkurentospromozhnoi ta resursoefektyvnoi transportnoi systemy. : Bila knuga Yevropeiskoi komisii.* (2021). URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52011DC0144> [in Ukrainian].
23. *Pro skhvalennia Natsionalnoi transportnoi stratehii Ukrainy na period do 2030 roku. № 430-р.* (2018) [in Ukrainian].

Paper submitted: 12.04.2021

Paper accepted: 31.05.2021

Цитування: Федець А. В. Основні аспекти закордонного досвіду державного регулювання ринку надання послуг з інкасації коштів та перевезень валютних цінностей // Демократичне врядування : наук. вісн. Вип. 1(27) / за заг. ред. чл.-кор. НАН України В. С. Загорського, доц. А. В. Ліпенцева. Львів : ЛПІДУ НАДУ, 2021. URL : www.dv.lvivacademy.com. (DOI: <https://doi.org/10.33990/2070-4038.27.2021.239244>).

Citation: Fedets, A. V. (2021). Osnovni aspekty zakordonnoho dosvidu derzhavnoho rehuliuвання rynku nadannia posluh z inkasatsii koshtiv ta perevezen valiutnykh tsinnosti. *Democratic governance*, Issue 1(27). URL : www.dv.lvivacademy.com. (DOI: <https://doi.org/10.33990/2070-4038.27.2021.239244>).